

ERHVERVSJURA

ER TRE MÅNEDERS UBETINGET FÆNGSEL LIDT ELLER MEGET LIDT?

ØKONOMISK KRIMINALITET: Generelt er det ikke løsningen på problemerne med kursmanipulation eller insiderhandel at skærpe straffene.

LARS BO LANGSTED
professor,
Juridisk Institut,
Aalborg Universitet

erhverv@jp.dk

Kursmanipulation og insiderhandel er utvivlsomt særdeles skadeligt for tilliden til værdipapirmarkedet. Som en række meget omtalte sager har illustreret gennem den senere tid, er sådan en adfærd ikke blot forbudt og strafbar – den straffes som udgangspunkt med ubetinget fængselsstraf og ofte i omegnen af tre måneders fængsel.

Om det er meget lidt eller lidt, kan til dels være et temperamentsspørgsmål, men ser man lidt "på tværs", hvad der ellers kan resultere i tre måneders ubetinget fængsel for en ældre førstegangsløvovertreder med gode og stabile sociale forhold, er det helt utvivlsomt en hård straf. Sammenligningen falder også ud til den "hårde side", når man betænker, at der i disse sager ganske vist ofte kan konstateres en vinding hos gerningsmanden, men tabet kan ofte være spredt mere diffust ud hos en række andre markedsaktører.

I sidste uge var der i blandt andet denne udmærkede avis en artikel om, at antallet af sager om kursmanipulation havde været faldende det sidste års tid, medens antallet af insidersager havde ligget nogenlunde stabilt. Overskriften i artiklen lød: »Hårde straffe afskrækker børsmændene« og var baseret på en række kommentarer fra bl.a. undertegnede. For det første er der imidlertid – som der også stod i artiklen – tale om så tidsmæssigt lille et materiale, at det meget vel kan skyldes tilfældigheder, at der har været færre anmeldelser i 1. halvår af 2013. For det andet må man naturligvis overveje, om det er rigtigt, at disse hårde straffe virker afskrækkende.

Problemet er – som jeg tidligere har redegjort for

også i disse spalter – at det ikke er muligt at påvise videnskabeligt, at (strengere) straffe virker afskrækkende. Det er ikke muligt (acceptabelt) at lave kontrollerede forsøg med levende mennesker, hvor man uddeler alt fra ingen straf til seks års fængsel for derefter at se, hvorledes det går med kriminaliteten hos dem og andre. Det er heller ikke muligt at "regne" sig frem til den rigtige straf – selvom der er nogle, der fra tid til anden forsøger. Vi er derfor i meget vidt omfang henvist til vores fornemmelser, samtaler med dømte og ikke dømte, empiriske erfaringer og generel statistik.

Når det alligevel kan give en vis mening at hævde, at strenge straffe på dette område kan have en afskrækkende effekt, hænger det primært sammen med to forhold.

For det første er der tale om forbrydelser, der foreta-

ges efter kortere eller længere tids planlægning. Der vil meget sjældent være tale om affekt- eller impulshandlinger, hvor gerningsmanden ellers typisk ikke når at tænke to sammenhængende tanker (herunder om straftruslen), før han eller hun slår på tæven.

For det andet er der typisk tale om en gerningsmand, der aldrig har opfattet sig selv som kriminel, og for hvem straf, strafferet og fængsler er noget, man ser i amerikanske tv-serier eller læser om i avisen. Den chok-effekt, det kan have – ikke blot for den pågældende selv, men i mindst lige så høj grad hos andre ligesindede og ligestillede – at komme i fængsel og derved meget ofte også at få ødelagt sin karriere, kan næppe overdrives. Om den konkrete ubetingede straf er på tre, seks eller ni måneders fængsel, er i den forbindelse efter al sandsynlighed ganske underordnet. De ovennævnte

effekter er fuldt ud de samme.

Når straftruslen trods alt – også på dette område – har sine klare begrænsninger, ligger forklaringerne et andet sted. For det første vil de pågældende personer ikke selv opfatte deres aktivitet som "kriminel". Det kan godt være, at de tænker over, at det måske er "ulovligt", at man "ikke må" – men i deres selvpfattelse er de jo ikke kriminelle, det, de gør, er ikke kriminalitet, og tanken om straf og fængsel er derfor ofte meget langt væk fra deres bevidsthed. Dertil kommer, at de ikke så sjældent handler over for sig selv. De har måske ikke fået den lønforhøjelse, de mener, de har fortjent, eller de tænker måske, at det, de nu gør, ikke rigtigt går ud over nogen.

Endelig kan de, hvis de alligevel får tanken om, at det, de nu skal til at gøre, faktisk er kriminelt på den kedelige måde – lidt selvovervurderende – mene, at de er for smarte til at blive opdaget. Og bliver man ikke opdaget, er straftruslen og straffens længde jo helt teoretiske størrelser.

En del af disse "modsatrettede" overvejelser hos gerningsmanden kan imidlertid blive minimeret, når han eller hun læser i aviserne, at nu er den eller hin ledende medarbejder i et stort firma blevet sigtet, tiltalt og senere idømt ubetinget fængsel. En person, som den potentielle gerningsmand faktisk kan identificere sig med.

Men hvis vi antager, at ovenstående overvejelser ikke er helt hen i vejret på dette område af den økonomiske kriminalitet, er det så ikke løsningen at skærpe straffene endnu mere eller at indføre fængselsstraf, hvor dette endnu ikke er en mulig sanktion, som vi har set på en række områder gennem de senere år?

Ikke generelt. Det at rive folk ud af deres liv og spærre dem inde har voldsomme skadevirkninger ikke blot for dem selv, men også for deres familier. Vi må derfor som samfund føle os ret sikre på, at det er nødvendigt at gøre dette, før vi kan forsvare det.

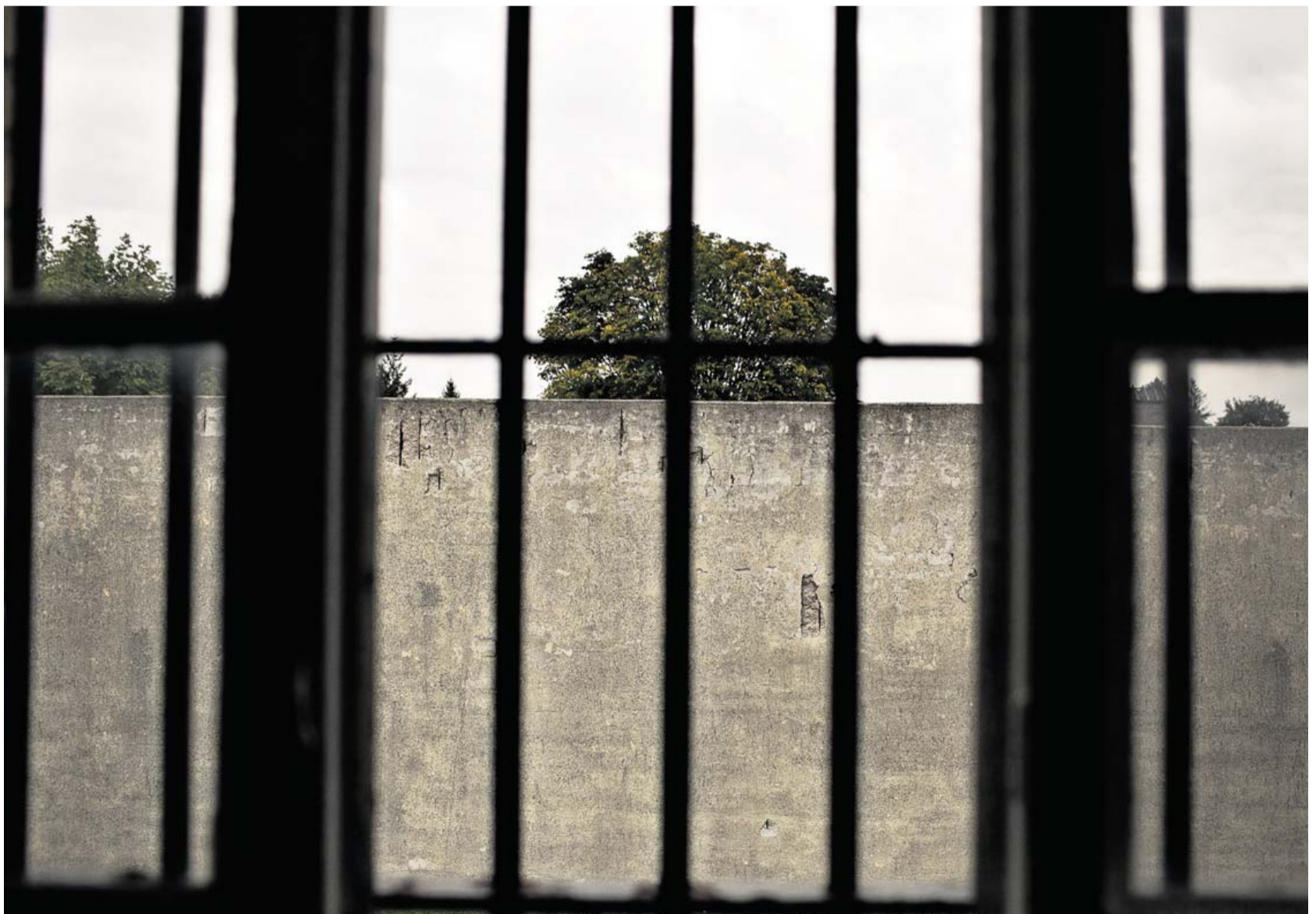
Vi må med andre ord – område for område – overveje, om det er nødvendigt

at have fængselsstraf, eller om andre civilretlige eller strafferetlige sanktioner og forebyggende regler kan være tilstrækkelige eller ligefrem bedre.

Der skal også (så langt det nu er muligt) være proportionalitet mellem de straffe, der foreskrives, og vi kan slet ikke være bekendt – som det er sket for nylig bl.a. på området for kursmanipulation – at skærpe straffene alene for at kunne anvende de mest indgribende efterforskningsmetoder såsom aflytning. Det er at vende tingene helt på hovedet.

Endelig må man betænke, at det uhyre sjældent er politisk muligt at sænke straffesammenhængen for en eller flere slags forbrydelser. Der er tilsyneladende kun én mulig vej, og det er opad.

Dette har endvidere den samfundsøkonomiske konsekvens, at der bliver flere afsonere, der skal sidde læn- gere, og det betyder igen helt urimelige plads- og resourceforhold for de indsatte og for de ansatte i fængslerne. Og det virker ikke afskrækkende, men blot forrående og konfliktskabende.

Vi må område for område overveje, om det er nødvendigt at have fængselsstraf, eller om andre civilretlige eller strafferetlige sanktioner og forebyggende regler kan være tilstrækkelige.

Foto: Joachim Adrian/Polfoto